

... Comedia și drama omului mărunt

...Astăzi, tovarășul Mitică Blajinu șeful nostru, împlinește 60 de ani. (...) El... că ne mai muștruluiește el, că ne mai ceartă... că ne mai face zile amare, asta n-o mai reamintesc, fiind un fapt bine cunoscut... (...) Eu, tovarășe, altceva aș vrea să relev, o altă problemă, asupra căreia aș vrea să insist... Eu aș vrea să relev problema că de la tovarășul Mitică am învățat cu toții... (...) De la el am învățat nu numai pe linie profesională, ci, mai ales, cum să spun, pe linia caracterului... (...) De la el am învățat ce înseamnă să fii o...

AUREL BARANGA
(din MITICĂ BLAJINU)

Prea dăruit clipei de față : cu privirea, pasionat și neistovit curioasă, furată de zările și întrebările zilei ; prea variat disponibil și prompt angajat în zbaterile și dezbaterile — cum i-ar veni la îndemină, jucându-se volubil cu sensurile și cuvintele, să numească problemele și demersurile cetății (și ale străzii) — Aurel Baranga descurajează încă inițiativa unei așezate, netemătoare de surprize, întirzieri critice cumpănitoare, asupra îndelungului (de peste patru decenii) și fecun-

dului său act de prezență în lumea și în mișcarea — în istoria contemporană — a artei noastre literare. E drept, îndeosebi în domeniul cuvintului și construcției dramaturgice, surprizele par excluse: cu voia (și semnătura) autorului, scrierile sale se recomandă în ediție ne varietur, și invită, cu această pecetie a definitivului, la lecturi (detașate) de adîncire analitică, de cuprindere sintetică. Asemenea lecturi n-ar stînjeni, firește, în nici un fel, așteptările la care ne îndreptățește condeiul mereu fertil și în plină acțiune al lui Baranga (acum exercitîndu-se în formule esențializante de „pilule“, „tîmbre“, fabule, „replîci posibile“). Dar, acum, asemenea lecturi ar însemna, chiar dacă numai metodologic, și o prematură scoatere din timp (ca să nu zicem atemporalizare) a operei lui. A acestei opere care se valorifică, cu tonalitatea ei distinctă, prin acțiunea ei puternic și viu pătrunzătoare în conștiințele marelui public, eititor și spectator, prin căldura familiară cu care e întîmpinată de acest public, înaintea oricărei judecăți ce i-ar căuta cu orice preț și i-ar detecta catedratic filiații și surse revelatoare, ce i-ar ierarhiza, după o logică rece, olimpiacă și imperturbabilă (cum stă bine examinarilor exegete), o structură definitorie, o specificitate stilistică, un loc în care urmează să fie plasată în peisajul de ansamblu al creației noastre dramatice etc. etc.

Poate că — mai cu seamă la această oră aniversară care, în nici un caz, nu se poate consuma în detașare — s-ar cuveni, mai degrabă (și în prealabil) cercetat izvorul acestei maxime popularități de care se bucură opera lui.

Baranga stîrnește risul, pianotînd cu virtuozitate pe o foarte întinsă claviatură — de la grotesca necruțătoare a pamfletului, la voia bună a farsei de tot felul (a farsei lirice, burlești, „atroce“) și la grația cusăturii cu ață albă a vodevilului. Nicăieri, însă, risul la care invită (și pe care-l iscă) nu se vrea de sine stătător, multumit cu sine însuși. Fiecare tip, fiecare situație, fiecare gest, fiecare poantă — de irezistibil și zgomotos haz, ori numai de subtil suris — poartă în geneza lor, odată cu aluzia la o stare de lucruri istoricește concretă și istoricește insolită (prin aceasta, bună conducătoare de... comic), și o trimitere spre un orizont și un climat de viață purificate de zgură, de împietrire, sau de întîrziere față cu cerințele — și drumurile înnoitoare — ale istoriei. Risul la care invită și pe care-l provoacă Baranga este, cercetat din acest unghi de vedere, un ris politic. În ris politic, în măsura în care farsele dramatice pe care le închipuie, țintesc să înlăture piedicile așezate în calea unei vieți de seninătate și curăție morală, în calea fericirii individului și, în măsura în care, cum explicit socotește un erou al lui Baranga, „fericirea personală este o sarcină politică“.

De altă parte, rodită, crescută și impunîndu-se într-o organică și neîntreuptă îngemănare cu ambianța acestor ani de revoluționară transformare, construcție și devenire a societății noastre, risul lui Baranga este, mai disimulat ori mai fățiș, contrapunctat de o vibrație lirică. Aceasta destăinuie poate o trăsătură temperamentală proprie (ce se autocenzurează). Neîndoios însă, ea presupune și implică o lume a purității morale, a simplității oneste și lucide fără existența fremătătoare a căreia, și fără virtuțile și virtualitățile căreia, șarja asanatoare a satirei sale, s-ar izbi, cu tot cortegiul ei de găselnițe explozive și de efect, de o audiență opacă sau indiferentă, și ar cădea deci în grațuit, în gol.

Nu e vorba aici de implicarea pur și simplu a „parterului“, de al cărui puls și fond receptiv nici un autor, mai cu seamă de comedie, nu poate să nu țină seama, dacă ține să treacă rampa. Comedia — în special comedia satirică — a încurajat din vechi pulsul nemulțumirii, pulsul protestatar, al „hazului de necaz“ al acestui parter. Deși, nu o dată hazul comediei s-a colorat galben și s-a lăsat stimulat și de o anume dispoziție a publicului de a ride de sine însuși, de propria lui năvingie sau neputință. În asemenea cazuri comicul s-a asociat,

nu o dată cu scandalul. Caragiale este, sub acest raport, elocvent. Și Gogol. Și, la începuturi, Aristofan. Astăzi, pe alte meridiane, comedia politică își caută temeiul în provocarea, în „injuria publicului“. Cu trimiteri injurioase la adresa parterului, un Peter Handke a făcut vogă. Nu-i vorbă, anticonformist bătăios, Handke nici nu are încotro, fiindcă sălile în care e jucat (și adesea huiduit) sînt ocupate aproape în exclusivitate de spectatori acomodați și rutinizați la conformism, la „establishment“. În anii primelor lui începuturi, formele avangardiste în care s-a exersat și Baranga purtau și ele în apriga lor succulență anticonformistă, germenii injuriei (și ai scandalului)...

Parterul este însă la noi, astăzi, un parter al nemulțumirii creatoare, înțelegînd și bucurîndu-se de imaginile, chiar agresive, ale criticii, ca de niște instrumente ale construcției. E un parter alcătuit, desigur, nu neapărat și integral din exemplare „furioase“, de tipul lui Spiridon Biserică, Mitică Blajinu, Adam, Chitlaru, Bocioacă. Asemenea exemplare sînt exponențiale în viață; în teatru, ele sînt chemate să dinamizeze terenuri de inerție sau de corupție, să dinamizeze politicește (= cetățenesc) conștiințele, prin farsele enorme — cu cît mai enorme, cu atît mai vesel demascatoare și mai purificatoare — pe care le joacă „proștilor organizați“ în felurite constelații de „lipitori și lichele“, cite încearcă (și uneori izbutesc) să acapareze „un scaun — un jilț — un fotoliu“, în ierarhia puterii, și să se mențină în ele, carierist și oportunist, fățarnic și laș, lingău și traficînd conștiințe sau măsluînd convingeri, trădînd, purtînd în ei suflete de caiafe, de iude, de ticăloși... (Am folosit, nu pînă la epuizare, vorbele de năduf cu care reprezentanți ai cinstei și demnității încheie, în satisfacția generală a „parterului“, cariera eroilor negri din farsele lui Baranga.) Acest parter este populat, în marea lui majoritate de omul de rînd, simplu în complexiunea lui spirituală, simplu în judecata și pretențiile lui. Ca și Bocioacă, acest om are „vocația anonimatului“; ca și Chitlaru, «e egal, împăcat, gata să întindă mîna primului venit care vine să-i spună cinstit „bună ziua“»; ca și Adam, e convins că „trăim într-o lume chemată să elimine toate abaterile și toate alienările“; și tot ca el, e convins că „erorile“ întîlnite în cale nu se cade a fi generalizate, că ele sînt, zi de zi impresurate și înăbușite de tot mai multe excepții la falsă regulă a ticăloșiei. De aceea, dacă știe, ca și Mitică Blajinu, că în fața abjecției și mizeriei umane trebuie „să plîngi mai puțin și să te înfurii mai des“, tot ca Mitică Blajinu, el își împodobește modestia, buna credință, demnitatea tăcută, integritatea și întregrea lui disciplinată în efortul comun al construcției de sine și al construcției, pentru sine, a lumii ce-l înconjură, cu satisfacția unor dorințe, unor aspirații, unor visuri, care nu tind să stînjenească și nu pot stînjeni, necum să umilească ori să ticăloșească pe omul de lingă el.

E în acest om, așadar, ceva din figurile exponențiale de prim-plan ale comediei lui Baranga, și mult — mai totul — din figurile „de trecere“, poate scăpate din memoria cititorului sau spectatorului, dar care îi scaldă comedia cu o discretă undă de lirism — uneori frust, alteori nostalgic, alteori amar sau bonom, alteori butucănos, totdeauna lipsit de ostentație, totdeauna „la locul lui“: Maria Vasiliu, umbra candidă a lui Spiridon Biserică; Aurora, „maniaca“ dosarelor, cu fondul ei adînc de om de treabă; actorul, a cărui soartă este să iasă din scenă, fără „replică de aplauze“; Valeriu Stambuliu, acel credul Jean de la lună, specializat în „malgașă“; Frosa, cea care are grijă de iaurtul și cornul zilnic al lui Mitică Blajinu, cea mereu ștearsă de pe lista repartițiilor de casă și ne în stare să-și cumpere, în rate, un televizor; Marcica Tunsu, cooperatista bătăioasă, cu fond de rapsod, smulsă de la crescătoria ei de biblică; Vasiliică, sufleurul și sufletul unui „teatru liber“, care vrea să fie îngropat în cușca lui, precum caii

lumilor lingă stăpîni; atîția și atîția alții... Prezența lor, mai mult punctată, nu deplasează axa centrală a satirei; o ferește de secăciune, îi conferă o plinătate umană, bogată în semnificații aparent lăaturalnice, în fond esențiale. Pentru că această prezență dimensionează cu adevărat și configurează realitatea socială și morală în care tăișul satirei nu vine decît să extragă excrescențele tumorose ce-ar putea-o sluți sau primejdui.

Din rîndul unor asemenea tipuri se ridică Ion Ion, spectatorul „revoltat” și acel personaj „ciudat” (deloc deus ex machina) — „pe care-l poți întîlni, în același timp, oriunde și pretutindeni” — și care, multiplicat cu sine, de zeci, de sute, de mii de ori, se constituie activ și responsabil în opinie publică. Într-o opinie publică pe care Baranga ține s-o implice în dramele sale („adevăratele comedii sînt drame”), potrivit convingerii acelui personaj al său, poate nu întîmplător tot dramaturg, Alexandru Teodorian, că în lumea „asta a noastră”, „începem să răspundem unii de alții pentru ce e căzut și josnic”, potrivit uncia din „replicile posibile”, că „un spectacol, la sfîrșitul căruia nu te simți vinovat pentru tot ce s-a arătat pe scenă, e un madrigal”...

Comedia lui Baranga e, fără îndoială, departe de madrigal. Se cuvine însă, tocmai de aceea, s-o privim din perspectiva acestui om de rînd ce-o populează. Imaginea, fundamental apetentă la șfichiul și arsura satirei, pe care ne-am făcut-o despre această comedie și despre natura risului ce stîrnește, s-ar lărgi nespun. Și, poate, ar ridica, măcar un vîl de pe „taina” popularității ei.

E, acolo, tot în Mitică Blajinu, cineva dornic să cunoască un dramaturg căruia să-i sugereze să scrie o piesă cu titlul ăsta: „Visul unui om mărunt”...
...Baranga, cochetînd cu sine însuși?

FLORIN TORNEA

